

לכה את עצבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרב
ערש"ק פרשת בלק ה'תשע"ז

"צורים" ו"גבעות" או "אבות ואמהות"?

אהבה שמקלקלת את השורה

בגדרי איסור הזכרת שם ע"ז

מדוע ברא ה' את האדם עם שתי עיניים?

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בלק, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרב), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכח לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

והיינו, שהעולם מצד עצמו יש בו ג' סוגים: (א) סוג הקדושה והמצוה, (ב) סוג הלעומת-זה, דהיינו, כל דבר אסור וטמא שאינו שייך ליהודי, (ג) ובאמצע ישנו סוג הרשות, שבוה היא בחירת האדם ועבודתו לפעול בעולם שיהי' כפי שצריך להיות; אבל כאשר יהודי נגש לענין שבעולם - אזי מתבטל הסוג השלישי, ונשארת רק ברירה אחת מן השנים: דבר שצריך לעשותו - ענין של מצוה, שבוה נכלל גם הציווי "בכל דרכיך דעהו"; או דבר שאסור לעשותו - לא מבעי בענין השייך לג' קליפות הטמאות לגמרי, אלא אפילו בענין השייך לקליפת נוגה, ענין של "מותרות", ובכל אופן, אין זה שייך אליו. והיינו, שבהנהגתו של יהודי יש רק שני אפשרויות: "לב חכם לימינו" או "לב כסיל לשמאלו", ואין סוג שלישי.

(שמחת בית השואבה תשכ"א)

יש לך אפשרות לעסוק בתורה, עד שתצליח להתמודד עם חברך בידעת התורה!

לשם מה זקוק הוא ל"שטיח" - כדי שיוכל להתפאר בפני חברו, חבר שלמד עמו בשיבה והצליח בלימוד התורה יותר ממנו שלכן, קינא בו תמיד, ועתה מצא אפשרות להתפאר על חברו - עי"ז ש... רצפת ביתו תהי' מכוסה ב"שטיח".

אמנם, לא למדת כדבעי בשיבה, אבל אעפ"כ, יש לך אפשרות להתיישב לעסוק בלימוד התורה, עד שתצליח להתמודד עם חברך בלימוד וידעת התורה! - אבל לכך דרושה יגיעה רבה, ולכן, מחפש דרך קלה יותר להתפאר על חברו - עי"ז שירכוש לעצמו "שטיח" או שירכוש "מכונית" ולא מכונית סתם, אלא "מכונית מארץ המכוניות" ("א קאר פון קאר לאנד")... עם נהג צמוד, ולא נהג סתם, אלא נהג שיש לו "כובע עם כפתורים", ולובש "בגדי שרד"... ועם מכונית זו ונהג זה - יסע לביתו של חברו (כשהוא לבוש ב"זיידענע זופיצע"...) ויזמינו להצטרף אליו לטיול במכונית הדורה זו, בהתאם לדברי הרמב"ם ש"החכם ניכר כו' בהיזכרו!"

ואין כאן המקום להאריך בכל זה.

(ש"פ תבוא תשד"ט)

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאנאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש Head Office
ת.ד. 2033 1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000 Brooklyn, NY 11213
03-738-3734 United States
Likras@likras.org (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויקה

נדפס באדיבות: The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן הענינים

מקרא אני דורש.....ה

"צורים" ו"גבעות" או "אבות ואמהות"?

מדוע מפרש רש"י "כי מראש צורים" דקאי על האבות, ולא מפרשו כפשוטו, שבלעם עמד על הר? / הכתוב קורא לדברי בלעם "וישא משלו", ולכאורה איפה מצינו כדיבורו הראשון "משל"? / ביאור הכרחו של רש"י להוציא את הכתוב "מראש צורים" מפשוטו ולפרשו על האבות והאמהות דוקא

(עי' לקוטי שיעות חכ"ח עמ' 165 ואילך)

פנינים... עיונים וביאורים קצרים.....ח

מדוע פחדו מואב מבני ישראל? / בת יתרו מי התירה לך?

יינה של תורה.....ט

אהבה שמקלקלת את השורה

קלקול השורה דאברהם מגן מפני קלקול השורה של החטא / אהבה ושנאה בעבודת האדם / לחבוש את החומרות באופן של "קלקול השורה" / "קלקול השורה" - העלאת דברים האסורים לקדושה

(עי' לקוטי שיעות חכ"ח עמ' 157 ואילך)

פנינים... דרוש ואגדה.....יג

מצוות ש"ע "עפר" לאילו עדומים ל"עפר" / בין בלעם הרשע לאברהם אבינו

חידושי סוגיות.....יד

בגדרי איסור הזכרת שם ע"ז

יפלפל בקושיית האחרונים על בעלי התוספות בענין הזכרת ע"ז דבעל צפון בתורה שנוכרה בתורה, וכן בקושיית החות יאיר על היראים בענין טעם ההיתר להזכיר ע"ז שנכתבה בתורה, ויסיק גדר מחודש במהות האיסור ובכוונת היראים בטעם ההיתר

(עי' לקוטי שיעות חכ"ג עמ' 166 ואילך)

תורת חיים.....יח

עין טובה

וישא בלעם את עינו דוקא עינא חד וקאיד עינא חד בגין לאסתכלא בהו בן ישראל בעינא בישא (בלק כד, ב. זוהר, נח סח, ב)

דרכי החסידות.....כא

תורה ותפלה לבעלי עסקים

הוספה.....כג

לקט דברות קודש אודות הענין ד'קדש עצמך במותר לך' - ש"י"ת ה'מותרות'

לקראת שבת

כה

כדי כך, שלפעמים לא הי' אוכל לתת לתלמידים... מזון רוחני הי' תמיד בשפע, "די והותר", אבל מזון גשמי - לפעמים הי' ע"ד הממוצע, ולפעמים - פחות מזה! ואעפ"כ, לא התפעלת מקשיים אלו ונשארת ללמוד בישיבה!... וא"כ מה לך ולכל הנחות העולם?!

(זאת חנוכה תשמ"ז)

יתכן שיש לו עשר דולר פחות מהזקוק לרופא - לפי שהוא אינו זקוק לרופא

אדמו"ר מהר"ש ג"ע מבאר (בהמשך מים רבים תרל"ו) אודות הענין ד"אולת אדם תסלף דרכו", שכאשר האדם מתמסר לחפש "לוקסוס" - מותרות - דברים שאינו מוכרח אליהם, אזי מפסיד הוא את שניהם, כי, עי"ז שמתמסר לחפש מותרות, נעשה מבולבל בדעתו, ולא זו בלבד שאין לו המותרות, אלא שמאבד גם הדברים המוכרחים.

משא"כ כשמונח אצלו ש"וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", ובמילא, אינו מחפש מותרות, אלא מתמסר ללימוד התורה וקיום המצוות, בידעו שזהו העיקר, וכל התעסקותו בפרנסה היא רק בתור עשיית "כלי" להשפעת הפרנסה (מלמעלה), כדי להרויח את הזקוק לו, כדי שיוכל להתמסר לתומ"צ - אזי, הפרנסה שהקב"ה שולח לו הולכת בשביל דברים בריאים ושמחים. הכסף אינו הולך, רח"ל, בשביל רפואות ורופאים, או כדי לסלק מניעות אחרות, כי מלכתחילה אין לו מניעות אלו, כמ"ש "כל המחלה גו' לא אשים עליך כי אני ה' רופאך", היינו, שהקב"ה עוזר שמלכתחילה אינו חולה, ובמילא, יתכן אמנם שיש לו עשר דולר פחות מהזקוק בשביל רופא, מדוע? - לפי שהוא אינו זקוק לרופא.

זאת ועוד: כאשר האדם אינו מחפש מותרות, בידעו שהברכה באה מהקב"ה, וצריך רק לעשות "כלי" ולסמוך על הקב"ה שהוא כל יכול - אזי, אפילו כאשר עושים "כלי" קטן, משפיע הקב"ה לתוכו הצלחה מופלגה ("אומגעהויערע הצלחה") ביחד עם עשירות גדולה, פשוט עשירות בגשמיות.

- אין צורך לרדוף אחרי עשירות ומותרות; אבל כאשר אין רודפים אחריהם, מצד הידיעה וההכרה שהעיקר הוא רוחניות, והגשמיות דרושה רק במדה כזו כדי שיוכלו לקיים תומ"צ - אזי נותן הקב"ה "מידו המלאה והרחבה", עשירות מופלגה, גם בגשמיות.

(י' שבט תשי"ז)

כאשר יהודי נגש לענין שבעולם - ישנה רק ברירה אחת

כל המציאות של סוג ה"ממוצע", שייך רק קודם שיהודי נגש לעבודתו בעולם.

המפשים שמונחים ב"מותרות" דעניני עולם הזה, עליו להתנהג כמותם - כמגהג ה"גבירים"! שהרי בודאי לא יתלמד מ"קבצן"... אין זה לפי כבודו, ובמילא, עליו לרוץ ולחקות את ה"גביר", ומוטב - "גביר" גדול יותר!

"עשיר יענה עזות" (משלי יח, כג)! וככל שתגדל עשירותו - תגדל ה"עזות" שלו, עד כדי כך, שכל דבר שעושה, אפילו דבר הכי עקום, טוען הוא שכך מחייב השכל, וראי' לדבר - שהחשבון שלו ב"בנק" מגיע ל"מליון", ולא רק מליון אחד, אלא כמה וכמה מליונים, ובמילא, אין צורך בראי' טובה יותר מזו שהוא הוא ה"חכם"!

"לא לחכמים לחם" - אומר הכתוב! ובמילא, אם יש לו "מליון" - הרי זה סימן שאינו חכם!

אמנם, עד שתסתיים השקו"ט והדיון בדבר - הרי בינתיים, צריך להתרוצץ בכל העיר, כדי לברר: היכן ניתן להשיג "שטיח" שאין דוגמתו! שכן, כיצד יתכן שיהי' לו "שטיח" שערכו יהי' פחות מה"שטיח" של חבירו? ...! אין זה לפי כבודו!

ואין לנו לשכוח שכבודו הוא "כבוד התורה"... "כבוד שמים"... כאמור, כל דבר מיוסד על יראת-שמים...

ובמילא, מבזבזו שעות וימים, טירחא ומרץ כו', כדי להשיג "שטיח" הכי יפה ומהודר, וכמובן, "מקיר אל קיר" דוקא!

מה לך ולכל ענינים אלו?! נולדת וגדלת - כאמור - בעיירה קטנה ברוסיה, ואח"כ למדת בישיבה בזמנים קשים, עד

מרוצה ושמח כאשר בבית שבו דרו הוריו היו הדברים הכי הכרחיים - "מטה ושולחן וכסא ומנורה".

אבל עכשיו - טוען הוא - נמצא באמריקה... ובמילא, עליו להתנהג כמנהג המדינה, "עלת לקראת הלך בנימוסה" (בראשית רבה פמ"ח, יד. וש"נ)!

על כל דבר יש לו יסוד בתורה! לא רק ראי', אלא "יסוד", שעליו בונה בנין שלם... והיסוד הוא - כאמור - "עלת לקראת הלך בנימוסה"!

ההשגחה העליונה - טוען הוא - הביאה אותו ל"אמריקה". הבעש"ט אומר - ממשיך בדבריו - שכאשר יהודי מגיע למקום מסויים, הרי זה מפני שההשגחה העליונה הביאה אותו לשם, ובלשון הכתוב: "מה מצעדי גבר כונונו"!

נכון שהבעש"ט אומר כן, אבל הבעש"ט מוסיף, שהסיבה לכך שההשגחה העליונה הביאה אותו למקום זה, היא - "לשכן שמו שם", לפרסם אלקות בעולם!!

אינני יכול - טוען הוא - ללמוד פסוק שלם בבת אחת, "שתים זו שמעתי", ולכן, מסתפק הוא בלימוד החצי הראשון - שההשגחה העליונה הביאה אותו למקום זה, ואילו בנוגע להמשך הענין, "לשכן שמו שם" - נראה אח"כ...

"לא לחכמים לחם" - ובמילא, אם יש לו "מליון" - סימן שאינו חכם!..

ובכל אופן מכיון שההשגחה העליונה הביאה אותו למדינה כזו שמנהגם של

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

"צורים" ו"גבעות" או "אבות ואמהות"?

מדוע מפרש רש"י "כי מראש צורים" דקאי על האבות, ולא מפרשו כפשוטו, שבלעם עמד על הר? / הכתוב קורא לדברי בלעם "וישא משלו", ולכאורה איפה מצינו בדיבורו הראשון "משל"? / ביאור הכרחו של רש"י להוציא את הכתוב "מראש צורים" מפשוטו ולפרשו על האבות והאמהות דוקא

א. בפרשתנו מסופר על דברי בלעם שדיבר על בני ישראל, ו"בא לקלל ונמצא מברך", פעם אחר פעם.

והנה, בתוך הדברים שאמר בלעם בפעם הראשונה, נאמר (כג, ט): "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו, הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב". ובפירוש המלים "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו" מפרש רש"י: "אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם, ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו, על ידי אבות ואמהות". ולכאורה יש לתמוה:

ידוע שענינו של פירוש רש"י על התורה הוא לפרש פשוטו של מקרא נורק כשיש קושי בדרך הפשט - הוא מביא "אגדה המיישבת דברי המקרא" (פרש"י בראשית ג, ח). ובענינו, הרי מפרשי המקרא הפשטנים (אכן עזרא, רשב"ם, רמב"ן, רלב"ג ועוד) מפרשים את המלים "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו" כפשוטן, שבלעם עמד אז על ראש ההר ("ראש צורים") ומשם ראה את ישראל ("אראנו"), ובראותו אותם שיבח אותם: "הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב";

מדוע איפוא רש"י אינו מפרש כפירוש פשוט זה – ובחר לפרש דוקא באופן של דרש?

ב. ויש לומר הביאור בזה:

בתור הקדמה לדברי בלעם, נאמר בכתוב (כג, ז): "וישא מִשְׁלֹ ויאמר". והיינו, שבלעם נקט כאן בדרך משל.

ואכן, בכל אחד מהדיבורים הבאים של בלעם, שגם בהם נאמר "וישא משלו" – מצינו שהוא משבח את ישראל על ידי שימוש במשלים. וכגון: בדיבורו השני – "כתועפות ראם לו", "הן עם כִּבְיָא יקום וכארי יתנשא"; בדיבורו השלישי – "כנחלים נטיו, כגנות עלי נהר, כאהלים נטע ה'", כארזים עלי מים"; ובדיבורו הרביעי – "דרך כוכב מיעקב".

אולם בדיבורו הראשון של בלעם – דבי' עסקינן – לכאורה אין שום משל:

בלעם מתחיל ואומר: "מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם, לכה ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל" – הרי אין כאן שום משל, אלא סיפור דברים כהווייתן;

לאחר מכן הוא אומר: "מה אקוב לא קבה א-ל, ומה אזעום לא זעם ה'" – גם כאן אין משל, אלא המשך של סיפור דברים;

ושוב הוא משבח את ישראל: "הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" – מלים אלו הן ברכה ושבח, אבל אין כאן שימוש במשל;

ובודאי שסוף הדברים "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו" – אינם משל.

ג. ובאמת, שאת המלים "מי מנה עפר יעקב" – יש מפרשים (אכן עזרא. רמב"ן. ועוד) שהן משל: בלעם מְמַשֵּׁל את הריבוי העצום של ישראל לַעֲפָר, שאי אפשר למנות אותו. ועל דרך דברי הכתוב (לך יג, טז): "ושמתי את זרעך כעפר הארץ, אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ, גם זרעך ימנה".

אבל מדברי רש"י מבואר שלדעתו תיבת "עפר" אינה משמשת כאן בתור משל על שבחם של ישראל;

בודאי שכן הוא לפי הפירוש השני שמפרש רש"י על המלים "מי מנה עפר יעקב": "אין חשבון במצוות שהם מקיימין בעפר – לא תחרוש בשור ובחמור, לא תזרע כלאים, אפר פרה ועפר סוטה, וכיוצא בהם" – שלפי זה הרי הפירוש "עפר" כאן אינו בתור משל, אלא עפר במובנו הפשוט, עפר ממש, שישראל מקיימים באמצעותו מצוות רבות;

וגם לפי הפירוש הראשון, ש"עפר יעקב" מתייחס אל הילדים הקטנים שבישראל, הרי אין כאן כוונה לַשְׁבַּח את ישראל על ידי משל ל"עפר", אלא ש"עפר" הוא כינוי לקטנים.

לקט מתוך דברות קודש

בעניני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת

הדברים באו כאן באופן שנאמרו, כמעט ללא עריכה, מלבד שינויים קלים להקל על הקורא

לא לחפש 'מותרות'

עכשיו – טוען הוא – נמצא באמריקה... ובמילא, עליו להתנהג כמנהג המדינה / "לא לחכמים לחם" – אומר הכתוב! ובמילא, אם יש לו "מליון" – הרי זה סימן שאינו חכם! / יתכן אמנם שיש לו עשר דולר פחות מהזקוק בשביל רופא, מדוע? – לפי שהוא אינו זקוק לרופא

משיב: שניהם – במסכת ברכות, בהתחלת המסכת – מאימתי קורין את שמע בערבין, ובסופה – "דירה נאה... וכלים נאים" ("שטיח מקיר אל קיר") מרחיבין דעתו של אדם!...

אמנם, הענין דק"ש הוא בהתחלת המסכת, ואילו הענין ד"כלים נאים" הוא רק בסופה (לאחרי הענין דק"ש), אבל אעפ"כ, שניהם באותה מסכת!...

עכשיו נמצא באמריקה, ובמילא יש להתנהג כמנהג המדינה...

יהודי זה נולד וגדל בעיירה קטנה נדחת ברוסיה, במעמד ומצב שלא הי' לו יותר מאשר "לחם צר ומים לחץ"... מעולם לא עלה על דעתו – אפילו בחלום... – שתהי' לו פעם דירה שלו, ועאכ"כ – דירה עם "שטיח"... יתכן אפילו שלא ידע בכלל ממציאות כזו ששמה "שטיח"... הוא הי'

ישנם הטוענים שאינם יכולים לעסוק כדבעי בעניני יהדות, תורה ומצוותי', מכיון שחסרה להם הרחבה בענינים גשמיים באופן המתאים ל"אמריקה"...

ומביאים רא"י מדברי הרמב"ם (הל' תשובה רפ"ט) בביאור הענין דיעודים גשמיים שבתורה – ש"הבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה... ישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון שובע ושלוש וריבוי כסף וזהב כדי... (ש)נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה", ובמילא, כל זמן שאין לו "ריבוי כסף וזהב" – אינו יכול לעסוק בעניני תורה ומצוותי' כדבעי.

כדי שיוכל לקרות שמע כדבעי – טוען הוא – מוכרח שיהי' בביתו "שטיח מקיר אל קיר"!

וכששואלים אותו: מהי השייכות ד"קריאת שמע" ל"שטיח מקיר אל קיר"?!

ועל ידו יכול להתגבר ולדחות כל הטרדות והבלבולים ולא יהי' לו שום מונע ומעכב על לימוד התורה וקיום המצות.

(ספר המאמרים תרפ"ג עמ' קצה)

לקבוע עתים לתורה

במענה על מכתבו, ת"ל עבור הטבת בריאותו, והשי"ת ישלח לו רפואה ויחזק את בריאות בני ביתו יחיו, ות"ל אשר בניהם יחיו עוסקים בהעסק שלו ומתפרנסים בכבוד, והשי"ת יצליח לכולם בפרנסה טובה בהרחבה ובמנוחה שיוכלו לקבוע עתים לתורה שעה קבועה בכל יום, כי זה כל האדם למלאות את חובת שליחות נשמתו לעלמא דיין, לעסוק בתורה ומצות ומדות טובות באהבת ישראל על פי תורה.

אין אני מכיר במהות בניו שי' בענין ידיעתם בתורה אם יודעים ללמוד דף גמרא בעיון, אבל בכל אופן הנה להשתתף בלימוד גמרא בודאי יכולים לקבל, ומה טוב ומה נעים הי' אשר בניו יחיו - הבעלי עסקים - היו מסדרים קיבוץ בני גילם בעלי עסקים להשתתף בלימוד קבוע, אם לא אפשר בכל יום ויום הנה לכל הפחות שלשה ארבעה פעמים בשבוע, ובודאי אשר בהשתדלות הראוי' היו מביאים דבר זה מהכח אל הפועל, ואף כי בעת הראשונה יהי' מספר מועט הנה במשך הזמן יתרחב בעזה"י, וזכות הרבים תלוי בהם ויהנו ויתענגו מפעולתם הטובה, והשי"ת יצליח להם בגשמיות וברוחניות.

הדורש שלומם ומברכם.

(אגרות קודש ח"ח עמ' תענ)

[כמבואר בחזקוני כאן: "מי יוכל למנות עפרוריתו של יעקב, הם הבנים דקים", היינו, שהילדים הקטנים נקראים "עפר" על שם "דקותם"; או כדברי בעל הטורים: "כמו עופר האילים" - לשון בחרות (וראה גור ארי' כאן. וראה שיחת ש"פ בלק ה'תשכ"ו)].

ואם כן, לא נותר לנו לפרש בתור משל אלא את המלים "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו"; ולכן, לא פירש רש"י מלים אלו כפשוטם - שאז אין כאן "וישא מש"ו" - אלא בדרך משל: בלעם משתמש בצורים וגבעות בתור משל המבטא את תוקפם וחוזקם של ישראל, שהם "מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו".

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בענייני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

תורה ותפלה לבעלי עסקים

ונדמה לו אשר דוקא בשעה זו היא הנחיצות לילך או למהר בתפלה, אשר באמת הוא רק לבלבל הנפש האלוקית, והראיה דבעת שהולך בשווקים וברחובות והדומה בזמן הבטלה אינו בא לו מחשבות כאלו

היצר מבלבל מתורה ועבודה, בכח מדת הנצחון להתגבר

כאשר הנפש הבהמית מתגבר על האדם להחטיאו ולבלבלו ח"ו במחשבות זרות וענינים שונים או להטרידו בשעבוד הפרנסה ובלבול עסק משא ומתן או שאר הענינים המבלבלים אותו עד שלבו כל עמו.

וכמו שנראה במוחש דיצרו של אדם מתגבר עליו להטרידו ולבלבלו בעת העבודה דוקא, דכאשר הנפש האלוקית מתעורר באהבה ויראה אז דוקא מתעורר הנפש הבהמית לבלבלו ולהטרידו בכמה ענינים, ולפעמים שמטיל עליו חרדה ואימה בדבר שאין בו ממש כלל, והוא דוקא בעת העבודה ותורה ותפלה או בקיום איזה מצוה או מוצא הנפש הבהמית בלבולים על זה, והיינו שדוקא בהעת שקבוע לתורה או כשיש לו איזה הרגש לתפלה או התעסקות באיזה מצוה וגמ"ח, הנה אז מתעורר הנפש הבהמית לבלבלו בכמה מיני בלבולים וטרדות שונות, ונדמה לו אשר דוקא בשעה זו היא הנחיצות לילך או למהר בתפלה, אשר באמת הוא רק לבלבל הנפש האלוקית, והראי' דבעת שהולך בשווקים וברחובות והדומה בזמן הבטלה אינו בא לו מחשבות כאלו.

ולזאת צריך לעמוד בתוקף גדול להתחזק לשמור זמני התורה והתפלה, ולהתגבר על הנפש הבהמית ולא לשמוע לו, ובכח מדת הנצחון להתגבר בזה על הנפש הבהמית, ולהיות שמדת הנצחון הוא נטוע בעצם הנפש שלמעלה מכחות הגלויים, ולזאת הנה בזה

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

בת יתרו מי התירה לך?

ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה
אמרו לו משה, זו אסורה או מותרת, אם תאמר אסורה,
בת יתרו מי התירה לך וכו'.
(כח, ו. רש"י)

נחלקו בזבחים (קב, א) אי משה רבינו כהן ה' אי לא, ודעת ה"ש אומרים" היא ש"לא פסקה כהונה אלא מזרעו של משה" אך משה עצמו "כל ימי כהן ה'" (לשון רש"י שם).

ועפ"ז ידועה הקושיא, דאף שלא נאסרה "בת יתרו" למשה מדין נכרית, כי נתגיירה (ראה רש"י סנהדרין פב, א ד"ה בת יתרו), הרי עדיין קשה למ"ד הנ"ל, איך הותרה "בת יתרו" למשה, והרי גיורת אסורה לכהן מן התורה (ראה רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ח ה"ג).

ובמפרשים תירצו באופנים שונים.

וי"ל בזה, דהנה תנן ביבמות (סא, א) "אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנס", דילפינן מהפסוק "יקח אשה" (אמור כא, יד) דאם לקחת האשה היתה בהיתר, מותר לו לכנס, גם אם אח"כ נאסרה עליו.

ובתוס' (יבמות כ, ב ד"ה אטו) כתבו עוד יותר, ד"נשאה קודם שנתמנה משמע דלא צריך קרא שיכול לקיימה משום דנשאה בהיתר".

וע"פ זה מובן היטב איך הותרה "בת יתרו" למשה, דהרי לא רק האירוסין היו בהיתר, אלא גם הנישואין בהיתר היו, שהרי כשנשאה משה עדיין לא נתכהן, ושפיר ה' יכול לקיימה, גם אם גיורת היתה.

(ישיין בארוכה לקושי שיחות ח"ח עמ' 285 ואילך)

מדוע פחדו מואב מבני ישראל?

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה
ישראל לאמורי. ויגר מואב

אמר: אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על אחת כמה וכמה, לפיכך ויגר מואב
(כב, ב-ג. רש"י)

בפרשת חוקת כתב רש"י (כא, יג) שישראל "הקיפו ארץ מואב" כי "הם לא נתנו להם רשות לעבור בארצם". ולפי"ז אינו מובן, מדוע פחד בלק שילחמו בו ישראל, והרי כבר ראה שאין פניהם למלחמה?

ויש לומר הביאור בזה:

על הפסוק "וירא בלק" פירש רש"י (כב, ב) "אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על אחת כמה וכמה לפיכך ויגר מואב", ועפ"ז יש לבאר בפשטות:

בלק חשב שהסיבה שאין ישראל נלחמים בו היא משום שהם יראים ממלחמה, ולא משום שנצטוו "אל תצר את מואב" (דברים ט, ב). מה גם שהיו לו ב' מלכים גדולים שיכל לסמוך עליהם שיעזרוהו.

אבל לאחר שראה שנלחמו ישראל עם סיחון ועוג וניצחום, אז נתעורר בליבו החשש שיבואו לעשות גם עמו מלחמה וינצחוהו.

(עי' לקושי שיחות ח"ח עמ' 141)

ג"כ פסק דין המשנה² "איזהו חכם הלומד מכל אדם" נעין ג"כ בזה תורת הבעש"ט, נדפסה בספר זכרונות כ"ק מו"ח אדמו"ר במילואים בסופו עמוד שד"מ], והרי פשיטא אשר בכמה וכמה בני אדם ישנם חסרונות גם בולטים, ובכל זה גם עליהם קאי דבר המשנה, אלא שהכוונה ללמוד מהמעלות שבהם ולא מהחסרון, אפילו כשהחסרון בולט.

(אגרות קודש חו"ט עמ' קצנ"ד)

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

אהבה שמקלקלת את השורה

קלקול השורה דאברהם מגן מפני קלקול השורה של החטא / אהבה ושנאה בעבודת האדם / לחבוש את החומריות באופן של "קלקול השורה" / "קלקול השורה" - העלאת דברים האסורים לקדושה

באשר יצא בלעם ממדין לקלל את ישראל, לא הניח למשרתיו לחבוש את אתונם, אלא "ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו", הוא בעצמו. ועל מעשה זה אמרו חז"ל שאמר לו הקב"ה: "רשע, כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו". ומכאן למדו חז"ל ש"השנאה מקלקלת את השורה", שהרי דרך אדם חשוב שמשרתיו עוסקים בהכנת חמורו, וכאן "חבש הוא בעצמו" (פרשתנו כב, כא ובפרש"י).

והנה, מלשון דרשת חז"ל "רשע, כבר קדמך אברהם אביהם", משמע שכוונת בלעם היתה שחבישת האתון תעמוד לזכותו ולהצלחתו, ועל כך הודיעו הקב"ה שלא הרוויח מאומה בזה, באשר כבר קדמו אברהם. והדברים תמוהים: מה זה עלתה על דעתו של בלעם ששנאתו היתירה לבני ישראל, שמקלקלת את השורה, תסייעו מלמעלה להצלחת מזימתו?

ונוסף על ביאור מהות כוונתו של בלעם באותה שנאה המקלקלת את השורה, הרי מכיון שסוף דבר הי' שהשי"ת הפך את הקללה לברכה, ובכלל זה גם את שנאתו היתירה של בלעם, הנה מובן שיש ללמוד דרך בעבודת ה' מאותה שנאה שנהפכה לברכה ולקדושה, וכפי אשר יתבאר.

קלקול השורה דאברהם מגן מפני קלקול השורה של החטא

בלעם קוסם ומכשף הי', ונתכוון במעשיו לרמוז על ענינים המעוררים קטרוג על בני ישראל, וכך גם בחבישת החמור, שהיתה ב"שנאה שמקלקלת את השורה", שנוסף על שנאה כפשוטה שהיתה אצלו, שמשום זה "קלקל את השורה" וחבשה בעצמו, הנה נתכוון לרמוז בזה ענין של קטרוג וגנות על ישראל, וחישב שהדבר יעמוד לו שישכים הקב"ה עמו לגרום לישראל היפך הברכה.

כוונת בלעם היתה לרמוז על אותן הפעמים בהן התנהגו ישראל באופן "קלקול השורה", בניגוד לרצון השי"ת, ובזה ביטאו ענין של היפך האהבה רח"ל בין ישראל להשי"ת, וממילא גרמו גם ליחס של היפך האהבה מהקב"ה לישראל.

ועל כך ענה השי"ת לאותו רשע מחוכם: "רשע, כבר קדמך אברהם אביהם", שאינו יכול לקטרג עליהם עם אותן הפעמים שהתנהגו ב"שנאה שמקלקלת את השורה", מאחר ולזכותם עומדים מעשיו של אברהם אבינו שהתנהג תמיד באופן של "אהבה שמקלקלת את השורה", וזכות זו מגינה עליהם מפני קטרוגים שתוכנם "קלקול השורה".

אהבה ושנאה בעבודת האדם

והנה, מכיון ש"לא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם", ויתירה מזו אשר "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה" (תצא כג, ו), מובן שכל מה שמספרת התורה במעשי בלעם ותחבולותיו, הוא משום שכבר נהפכו לטובה, ויש ללמוד מהם דרך והוראה בעבודתו ית', ובכלל זה ממה שסיפרה תורה אודות שנאתו של בלעם שקלקלה את השורה.

דהנה, כל הענינים הגשמיים שבעולם נחלקים לשני חלקים כלליים (כהבא לקמן ראה תניא פרקים ד-ז):

רוב עניני העולם המה דברים המותרים שאינם שייכים אל הקדושה וגם לא אל הטומאה, אלא תלויים ועומדים, וגורלם ייחרץ לפי הנהגת האדם עמהם, אם ישתמש בהם לעבודתו ית' ולשם שמים, שאז יתעלו ויתכללו בקדושה, או שיטעה האדם וינצלם להנאתו ולתאוותו שלא לשם שמים, ואז יורדים אל הטומאה ח"ו.

וחלק מעניני העולם הם דברים האסורים כמאכלות אסורות, ערלה וכלאי הכרם וכיוצא, שנקראו בשם "אסורים", לפי שהם אסורים וקשורים בידי הקליפות וסטרא אחרא, שאי אפשר לזככם ולהעלותם לקדושה, ועבודת האדם היא לדחותם וליזהר מהם בתכלית.

ובהתאם לשתי חלוקות אלו בעניני העולם, ישנם שני קצוות בעבודתו של יהודי: "עשה טוב" ו"סור מרע", והמה באים מחמת "אהבה" ו"שנאה". שהאובה את השי"ת ו"חפץ לדבקה בו באמת" הוא מבטא אהבתו על ידי קיום המצוות, וניצול עניני העולם

בשתי עינים, ויענהו אביו אשר בעין דימין צריך להביט על הזולת בעין יפה, ובעין שמאל על התאוות דעולם הזה.

ובהביא בחשבון שאצלם הנה כל תפלה היא באמצע העסק ועניני עולם הזה, ובכל זה מפסיקים ונותנים משך זמן להתפלל לפני הקב"ה - הנה זה גופא יגביר אצלם צד הטוב על הצד השני ובמילא יתקרכו להדרכת תורתנו הק' גם בחיי היום יומיים.

מובן [ש]לא תמיד צריך להכריז על דבר ענין זה שלא ישתמשו בו מעין הכשר על הנהגה הנ"ל, אבל לעצמו צריך לדעת החשבון להביט בעין ימין עין יפה, ורעיון הנ"ל מקיל בדבר.

(אגרות קודש ח"ח עמ' נז)

הלואי שהיו מביטים על כל יהודי בעין ימנית

...בהזדמנות זו מוכרח הנני לנקוט עמדה בנוגע לסיום מכתבו, שהי' צריך להכתב אחרת, כוונתי לסיום שכותב, שהם לא פעלו שום דבר ממשי כו' וכו'.

כיצד זה יכול יהודי להעריך לב יהודי, ולומר בוודאות, שכאשר מדברים אל הזולת דברי התעוררות, זה בודאי לא פעל שום דבר ממשי? ויתירה מזו, שמוסף תיכף, שאין זו רק דעתו הפרטית, אלא דעתם של רבים!

אין זה נכון אפילו כאשר לא רואים שום דבר ממשי למחרת או מחרתיים, ובפרט שביכולתי למסור לו, אשר כבר ראו, ומקוה שעוד יראו, והלואי היו מביטים על כל יהודי בעין ימנית, זה הי' מגדיל את הקירוב של יהודים איש לרעהו, וזה הי' מגדיל את הברכות מהשם יתברך בכל המצטרך לכל אחד בתוך כלל ישראל, כדיוק הלשון בשמונה עשרה - "ברכנו אבינו (כיון ש)כולנו כאחד", וכמבואר במקומות רבים, עד כמה גדול ענין השלום.

ברצוני לקוות, שאין זה כפי שכותב, שזה הרגש של רבים, אלא זו היא רק תגובה אישית, ועל פי מאמר חז"ל'י כיון שבא לכלל כעס וכו'.

(תרגום מאגרות קודש חפ"ז עמ' שב)

ללמוד מהמעלות ולא מהחסרון

בודאי ידועה לו הוראת חז"ל, להביט על כאו"א מבני ישראל בעין יפה דוקא, וידוע

המותרים לשם שמים להעלותם לקדושה, וכמו כן הוא שונא את כל אותם הענינים האסורים ודוחה אותם בשתי ידיים מאחר שהם היפך רצונו ית'.

לחבוש את החומריות באופן של "קלקול השורה"

האמור למעלה הוא אודות אהבה ושנאה שבעבודת ה' באופן הרגיל. אבל "אהבה המקלקלת את השורה", היינו שאהבתו של יהודי להשי"ת אינה כאהבה רגילה שבנפש, אלא עזה כל כך עד שמביאה את האדם להתעלות מעל כל חשבונות ושיקולים ולהתמסר לחלוטין לעבודתו ית', וכמו אברהם אבינו שחבש בעצמו את חמורו בהיפך מהנהגה הראוי' על פי ה"שורה" לאדם חשוב כמותו.

וכללות עבודה זו יפה נרמזת בענין חבישת החמור, ד"חמור" הוא מלשון חומריות וגשמיות, והי' אברהם חובש ורותם את החומריות והגשמיות שבגופו ובסביבתו לקדושה ולעבודתו ית' (ראה גם ש"ך על התורה פ' וירא כב, ג), וזאת באופן של אהבה יתירה שמקלקלת את השורה.

וזהו מה שהשיב לו הקב"ה לבלעם: "כבר קדמך אברהם אביהם" עם "אהבה המקלקלת השורה", וממילא אין בכח "שנאה שמקלקלת את השורה" של בלעם לקטרג על בני ישראל, ויתירה מזו, שהפך השי"ת את קללתו של בלעם הרשע לברכה, וניתן בזה הכח לבני ישראל לעבוד את השי"ת באופן של "שנאה שמקלקלת את השורה", והיינו, שיכולים לשנוא ולתעב את עניני הרע באופן מיוחד ולברוח מהם כבורח מדבר המזיק באופן של "קלקול השורה" ולמעלה ממדידות והגבלות.

"קלקול השורה" – העלאת דברים האסורים לקדושה

משמעות הכתוב "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה", היא שלא זו בלבד שתחת הקללה באה ברכה, אלא שהקללה עצמה נהפכה לברכה. וממילא גם בענין "שנאה המקלקלת את השורה", יש לומר שלא זו בלבד שניתן כח ליהודי לשנוא את הרע בתכלית, אלא יתירה מזו שברכה מיוחדת היא שיכול היהודי להפוך את עניני הרע והקליפה עצמם לקדושה!

דהנה, נתבאר בסה"ק (תניא פ"ז) אשר גם בתוך הקליפה וסטרא אחרא ודברים האסורים, טמונים ענינים ו"ניצוצות" של קדושה ששבויים ואסורים שמה, אלא שאין אפשרות להעלותם לקדושה עד ש"יבולע המוות לנצח" ויבוטל הרע בביאת משיח צדקנו. ולכן בזמן הזה אין לנו עסק עמהם אלא לדחותם בלבד.

ועל זה נאמר בפרשתנו אשר בכח "אהבה שמקלקלת את השורה", להפך את גם את ה"שנאה שמקלקלת את השורה", ולהעלותה לקדושה:

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

עין טובה

וַיֵּשֶׁא בְלָעָם אֶת עֵינָיו

וַיִּקְוֶה עֵינָא חַד וְיִמְאִיד עֵינָא חַד בְּגִין לְאַסְתַּכְלָא בְּהוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּעֵינָא בִּישָׂא
(בלק כד, ב. זוהר, נח סח, ב)

עין ימנית ועין שמאלית

מיותר לחזור שוב אודות גדלות המצוה שלקח על עצמו – לסייע להפיץ את אור תורת החסידות, שזה יהי' ודאי צינור להכניס בביתו אורה וטובה. והעיקר שהכל יהי' בשמחה וטוב לבב, ושיראו הכל בעין טובה.

וכפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר, שכאשר הי' ילד קטן שאל פעם את אביו [אדמו"ר מוהרש"ב], מדוע הקב"ה נתן לאדם פה ואף אחד – ושתי עיניים? אביו ענה לו אז, שזהו בכדי שבעין הימנית יראו את מעלותיו של הזולת ובעין השמאלית יראו את חסרונות עצמו.

(תרגום מאגרות קודש ח"ד עמ' קצב ואילך)

להביט על הזולת בעין יפה

מה שכותב אודות הדבור בשעת התפלה וכו', הנה ידוע עד כמה צווחו קמאי בזה זה משך כמה דורות, אבל לאחר כל זה בטח שמע מסיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר בילדותו שאל את אביו כ"ק אדמו"ר [מוהרש"ב] מפני מה נברא האדם

דאדם שחטא ופגם ועבר את הדרך, הנה הי' זה על ידי שקלקל ועבר על ה"שורה", שהיא דרך ההנהגה הראויה ליהודי. וקלקול זה בא לו משום ה"שנאה" של יצר הרע שבו אל עניני קדושה ורצון השי"ת. והנה, בדרך הרגיל הרי גם כאשר שב בתשובה, אי אפשר להעלות את עניני הקדושה הנמצאים בגלות בתוך עניני הטומאה שנכשל בהם, מאחר שהם אסורים וכבולים שם.

אך זאת יוצאת מן הכלל, שאם עשה האדם תשובה מיוחדת, "תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית'", הרי פועל הדבר שגם ניצוצי קדושה אלו עולים ומתהפכים לקדושה (כפי שנתבאר בתניא שם טעם הדבר).

וזהו מה שאמר לו השי"ת לבלעם "כבר קדמך אברהם אביהם", דאהבתו היתירה של אברהם אבינו ניתנה בירושה לכל איש ישראל, ונותנת לו את הכח לאותה תשובה מאהבה יתירה ורבה, שתחת אשר חטא בעניני טומאה כתוצאה מאותה שנאה המקלקלת את השורה, הרי עתה יכול הוא להפך לקדושה ולברכה את הזדונות לזכויות.

ועל זה נאמר שאהבה "מקלקלת את השורה" – שעל ידי אהבה יתירה זו הנה גם אותם ענינים שמצד ה"שורה" והסדר הרגיל אי אפשר לבררם ולהעלותם לקדושה, הרי בדרך של תשובה יתירה "מתקלקלת השורה", וניתן להעלותם ולקדשם.

גם בישראל המזכיר אותה.

בכך). די"ל שבזה רצה להזכירה בדרך שנזכרה בתורה, היינו לבטלה מחשיבותה ע"י הזכרה זו.

ובזה יש ליישב גם מה שהקשו בהא שנקראת פרשתנו בשם רשע שהי' שונא לישראל "יותר מכל שונאים" (תנחומא פרשתנו ב), אף דאיתא ביומא (לח, ב ובפרש"י) דאסור לאדם שיקרא לבנו בשם אדם רשע, "דלא מסקי בשמייהו". והחיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' יא) כתב ליישב, דהויא מגדר "ע"ז המוזכרת בתורה" דליתא בזה דין "שם רשעים ירקב".

אולם להנ"ל א"ש גם מה שראו צורך וענין בזה לקרותה בשם רשע (ולא רק שהותר מגדר "המוזכרת בתורה"), לכנות לשם הפרשה דוקא בשם זה, דהא הזכרתו של רשע זה בתורה ודאי בדרך שלילה ומיאוס היא, וסיפור הכתובים הוי מגדר זכירה לשם שלילה, מה שנתבטלה מחשבתי הרעה ד"לכה נא ארה לי את העם הזה גו' אולי אוכל נכה בו", דאי"ז כלל מנגד להאיסור ד"שם רשעים ירקב", ואדרבה – בזה ניתוסף עוד גנאי ורקב לשם הרשע. ולזה קראו לפרשה בשמו, שבזה נזכר שמו ע"י ישראל באותה כוונה שהזכירתו תורה.

וי"ל שהוא מעין מה שמצינו לדינא בסנהדרין שם ובטושו"ע יו"ד סקמ"ז ס"ה, ד"מותר להתלוצץ באלילים", דאף הכא מיירי בהזכרה שענינה ביזוי והתלוצצות בע"ז, לבטלה מחשיבותה.

וזהו שנתכוונו בעלי התוספות בדברי אגדתם, דכלפי שמיא אינו כלל מגדר הזכרה שאסרה תורה, דדוקא באדם המזכיר לע"ז (ובפרט במקום שהוא צורך לו, "המתן לי כו'") איכא בזה נתינת חשיבות והויא מגדר הזכרה. משא"כ כשנזכרת ע"י מי שאמר והי' העולם שבכל מציאותו נשללת כל חשיבות ע"ז ואלקים אחרים, ודאי הויא הזכרה שהיא שלילה ואינה מגדר הזכרה שאסרה תורה.

ואדרבה – פעמים שהזכרה זו נצרכת היא (ולא רק שאינה אסורה), כיון שהיא היא המבטלת ושו"ל חשיבות ע"ז זו (ע"ד הצורך והחויב להזכיר עמלק ע"מ למחותו), וזהו שמצינו מעשה בהסוגיא דסנהדרין (שם) באמורא שחיפש להזכיר לשם ע"ז הכתובה בתורה, ולכאורה הוא חסר טעם מה ראה להצריך עצמו לזה (דאף שמותר הוא, מ"מ, מה תועלת יש

פנינים

דרוש ואגדה

בין בלעם הרשע
לאברהם אבינו

שנינו באבות "כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא מתלמידו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידו של בלעם הרשע. תלמידו של אברהם אבינו עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה. תלמידו של בלעם הרשע, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה" (אבות פ"ה מ"ט).

והנה, איתא במדרש "לא קם נביא בישראל כמשה - אבל באומות קם. ואיזה, זה בלעם בן בעור" (ספרי ברכה לה, י). והיינו, שבלעם הוא הניגוד של משה רבינו בנבואה. אך מהמשה באבות משמע שבלעם הוא הניגוד של אברהם אבינו.

ויש לפרש ניגוד זה בדרך הרמז:

במס' תמורה (כח, ב). וכן בע"ז מו, א) מובאים ג' שמות של עבודה זרה, ושמות הגנאי שצריך לקרוא להם, "לביית גליא קרינן אותו בית כריא. פני מלך - פני כלב. עין כל - עין קרין".

והנה, בג' ע"ז אלו, בית גליא, עין כל, ופני כלב, מרומזים שלשת מדותיו של בלעם הרשע "עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה". כי, "בית גליא", מלשון גובה (רש"י שם) הוא בדוגמת "רוח גבוהה". "עין כל", שפירושו שרוצה הכל, הוא בדוגמת "נפש רחבה", וכמו שמפרש רש"י שמוזה שאמר בלעם "אם יתן לי גור מלא ביתו כסף וזהב" - "למדנו שנפשו רחבה" (פרשתנו כב, יח). ו"פני כלב", שהכלבים הם מהשלשה ש"שונאים זה את זה" (פסחים ק"ג, ב) ו"הכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה" (ישעי' נז, יא) ורוצים הכל לעצמם בלבד, הוא בדוגמת "עין רעה".

ונמצא, שמדותיו של בלעם הרשע הם ג' סוגים בעבודה זרה. ומעתה מובן הניגוד בינו לאברהם אבינו, שהרי ענינו של אברהם אבינו הוא המלחמה עם עבודה זרה וביטולה (ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג).

[וראה במקור הדברים הטעם לזה ש"עין רעה" נרמז ב"פני כלב" ולא בשם הע"ז עצמו "פני מלך"].

(עי' לקוטי שיחות ח"פ עמ' 401 ואילך)

מצוות של "עפר" לאלו
שדומים ל"עפר"

מי מנה עפר יעקב

כתרגומו 'דעדקא דבית יעקב' כו'. דבר אחר, עפר יעקב - אין חשבון במצוות שהם מקיימים בעפר כו' אפר פרה ועפר סוטה כו' (כג, י. רש"י)

יש לבאר ששני פירושים אלו ברש"י קשורים אחד לשני:

ישנם כאלו אשר עבודתם את הקב"ה נדמית ל"עפר" כפשוטו, שהם בשפל המדרגה שאין למטה ממנו, ועלולים לחשוב שאין להם קשר להקב"ה, ועל זה נאמר "מי מנה עפר יעקב" - "דעדקא דבית יעקב", שגם הם חביבים לפניו ית', כי על אהבת השי"ת לישראל נאמר "נער ישראל ואוהבהו", והיינו, שאהבתו לישראל היא כמו אהבת אב לבנו הקטן - "דעדקא" - שאהבה זו אינה תלויה בדבר, אלא אוהב את כל אחד מישראל, מבלי כל חילוק ביניהם.

ועל כן, גם אותם הקטנים ופחותים, הנה המציא להם אבינו שבשמים דרכים להיתקן בהם, והם הם "מצוות שמקיימין בעפר":

"אפר פרה" - גם מי שנטמא בטומאת מת החמורה, אבי אבות הטומאה, והיינו, שנפסק לגמרי הקשר והחיבור שלו למקור החיים ית', הנה עדיין בנו של הקב"ה הוא, ומצד היותו "נער ישראל" אוהבו הקב"ה, וממציא לו דרך להיטהר ולהתקשר מחדש למקור חיותו חיי החיים ב"ה.

"ועפר סוטה" - אף מי שנראה אשר "ותמעול מעל באישה" - "בעלה זה הקב"ה", נותן גם לו הקב"ה "עפר סוטה", להתכפר ולהיטהר לפניו, כי גם הוא אוהב לפניו תמיד, באהבה טהורה כאהבת האב לבנו הקטן.

(עי' לקוטי שיחות ח"פ עמ' 98 ואילך)

[ול"העיר, דע"פ גדר זה צ"ע לענין הגונב מן העני על מנת שיע"ז יתחייב לשלם לו תשלומי כפל ויתרבה ממונו, במקום שיודע שלא יקבל ממנו העני בדרך אחרת (ב"מ סא, ב. ובנ"כ). ועד"ז יש לעיין בקונה חמץ בפסח ע"מ שיקיים בזה חיוב "תשביתו", ועיין בזה תוס' פסחים (כט, סע"ב). משנה למלך (ריש הל' חו"מ). ועוד. ועד"ז בעושה ע"ז ע"מ לקיים "אבד תאבדון" (ראה סה"מ"צ להרמב"ם מל"ת ב, שהזהירו מעשות ע"ז לעבוד. ועד"ז בחינוך (מצוה כז) וברמב"ן - הובא בחינוך שם). ואכ"מ].

ובגדר זה י"ל אף בנדו"ד, דהזכרת ע"ז שבתורה אינה כלל מגדר הזכרת ע"ז שנאסרה, דכל הזכרת התורה היא לומר דהבל ואפס הם ואין במ מועיל וממש (ע"פ לשון הכתוב ירמ' טז, יט), והזכירתם רק לומר הטיעות שבעובדים אליהם, ושאינם מועילים לעובדיהם כלום (ע"ד "אבדת עם כמוש" - חוקת כא, כט, או העונש שנענשו ישראל שעבדו להם (כבסוף פרשתנו, "ויצמד ישראל לבעל פעור", ועי"ז באה מגיפה לישראל כו)). וכיו"ב בשאר מקומות הנזכרים בסוגיא דסנהדרין שם.

ובשם שבהזכרת התורה שנתכוונה רק לפרסם השקר שבע"ז ליכא שום גדר הזכרה, כ"ה במי שמזכיר לאותה הע"ז דודאי כוונתו אחת עם הזכרת התורה ואצ"ל אדם זה "ודאי נתבטלה" ע"ז זו, וזהו שממשיך ה"יראים" ד"מאותה הטעם דהתורה מזכרת אותה אנו רשאים להזכירה", היינו דכשם שהתורה מזכירתה לטעם שרצונה לבטלה מחשיבותה, כ"ה

לבטלה להע"ז, ולזה אף באדם המזכירה אמרינן דמזכירה באותה הדרך שהזכירה תורה, בהזכרה המבטלת חשיבות הע"ז, ובוזה ליתא כל גדר איסור הזכרה שהוא משום נתינת ממשות - כי אצ"ל אדם זה "ודאי נתבטלה". וכמשי"ת בזה.

דהנה, בהא דנצטוונו למחות שם עמלק, מצינו, דמלבד מה שנכלל בזה החיוב להשמיר זרעו, מחיוב התורה להשכיח שמו של עמלק, שמחיוב זה למדו דאף הבהמה בכלל, דרחמנא בעי "שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה" (ראה מכילתא ס"פ בשלח. פס"ז ס"פ בשלח וס"פ תצא. רש"י ס"פ תצא. ובחינוך מצוה תרד הזכירו לענין נשים). ומצינו בזה אף לדינא בזה"ז, והוא מה שכתב הב"י (סי' תר"צ ד"ה כתב הא"ח), ד"כשמזכיר הקורא שם המן ובניו מנקשין התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב בהם שם המן ובניו וע"י הניקוש הם נמחקים". ולכאורה קשה בגופא דדינא דחיוב זה להשכיח שם עמלק, איך יתאים לזה מה שבתורה עצמה נזכר עמלק בכמה פרשיות, ועד שנצטוונו אף ב"זכור את אשר עשה לך עמלק". ועל כרחך צריך לומר בזה, דמה שנאסרה זכירתו היינו זכירה לשם זכרון, אמנם מחוייבת זכירתו לשם מחיית שמו, דלאו מגדר זכירה היא זכירה זו. ועד שנוהגין לבטל שמו על העצים והאבנים על מנת למחותו, דליכא בזה גדר איסור זכירתו, כיון שמקיים זה רק ע"מ המחזי דא"א לו לקיים מחייתו מבלי שיזכרהו תחילה, שתהי' אצלו "זכר עמלק" ויוכל למחותו.

הוא להגדיר בטעם ההלכה הנ"ל ומהותה באופן מחודש בגדר כללות האיסור, אשר מזה נסתעף לדרוש דכלפי שמיא ליתא לשם האיסור ד"לא תזכירו", כיון שטעם וגדר האיסור אינו.

והנראה בזה, על פי מה שביאר היראים סי' עה (ביראים השלם - סי' רמה), בהא דע"ז שנזכרה בתורה מותר להזכיר שמה - ד"כיון שהתורה הזכירה ודאי נתבטלה", וליכא שום טעם לאיסור הזכרת השם, דהא אי"ז שם ע"ז כיון שכבר נתבטלה זו מן העולם. ולכאורה נראין דבריו כסתומים, דהא גופא מנ"ל, ומהיכי תיתי חידש לומר דכל ע"ז שנזכרה בתורה ודאי כבר נתבטלה, דלפום ריהטא ליכא בזה שום סברא והכרח.

והנה, כבר הקשה על היראים בשו"ת חות יאיר (סי' א, השגה י"א וי"ב), דמצינו להדיא שהזכירה תורה עבודה זרה אף שלא נתבטלה מן העולם. וכגון, הא דפרשתנו שהוזכרה בעל פוער, והרי לא נתבטלה כלל ועיקר.

ועיין נמי במשנה דסנהדרין ס: שנזכר דינה של ע"ז זו, "הפוער עצמו לבעל פוער", ויתירה מזו - בסוגיית הש"ס שם הובא להדיא עובדא בנכרית אחת שבאה לעבוד לבעל פוער כו'. ולכאורה, הוי ממש מעשה לסתור לדברי ה"יראים" הנ"ל.

ול"ז יש לומר ככוונת היראים באופן אחר, דרצונו לומר דכל הזכרת ע"ז בתורה עצמה הוי ודאי מגדר אחר של הזכרה שאין בה שום איסור, והוא בגדר הזכרה הבאה

הדבר בתורה), אבל אם הא הוזכרה בתורה ה"ז סימן שמעיקרא אין זו ע"ז האסורה להזכיר (וכ"מ מהיראים דלהלן. וכן ע"פ מש"כ ביערות דבש ח"ב דרוש ב בשם הזוהר) אי"מ קושיית בעלי התוס'.

ונראה לחדש, דהא דאמרו שהמוזכרת בתורה אין איסור בהזכרתה הוא דוקא באיסור הזכרה סתם, דבזה לא אסרו אם נזכרה, אבל הזכרה בדרך חשיבות כ"המתן לי בצד עכו"ם פלונית" וכיו"ב, שבזה "נותן בה ממשות", אף במוזכרת בתורה איכא איסור (עיין היטב בטור יו"ד סי' קמז ובדרישה וט"ז שם), וזהו שנתקשו בעלי התוספות בהכתוב הנ"ל דהוי ממש כ"המתן לי בצד עכו"ם פלונית".

ומעתה נראה להוסיף עוד בכללות גדר האיסור הנ"ל דהזכרת ע"ז, ובהקדם מה שיש להקשות בדברי אגדה שתייצו בעלי התוספות לקושייתם, דכלפי שמיא ליכא איסור, ולפי דרכינו יעלה דהוא אף במקום שע"י זה "נותן בה ממשות" (דאז אסורה אף המוזכרת בתורה, דליכא שום סברא להיתר), אבל בסברת ההגיון אין לזה לכאורה טעם, דמה לי אדם מה לי הקב"ה, ומה גם שאמירת גבוה ודאי חשיבא יותר לומר ש"נותן בה ממשות" והרי "דיבורו של הקב"ה חשיב מעשה". ובאמת קשה גם בעיקרו של תירוץ בעלי התוס', דהא כבר אמרו (שמו"ר פ"ל) ד"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור". ועל כרחך צ"ל דאין הכוונה לומר שהאיסור נגזר רק על ההדיוט ולא לגבוה, אלא עומק כוונת בעלי התוס'

חידושי סוגיות

עיון ופולפל בסוגיות הפרשה

בגדרי איסור הזכרת שם ע"ז

יפלפל בקושיית האחרונים על בעלי התוספות בענין הזכרת ע"ז דבעל צפון בתורה שנזכרה בתורה, וכן בקושיית החות יאיר על היראים בענין טעם ההיתר להזכיר ע"ז שנכתבה בתורה, ויסיק גדר מחודש במהות האיסור ובכוונת היראים בטעם ההיתר

מבעלי התוס' השיב לפי דרכו בדרך אגדה דאיסור הזכרת ע"ז נוהג "דוקא לאדם" ולא להקב"ה. ובהדר זקנים השאירו בצ"ע.

וכבר תמהו על זה האחרונים, כהאור שמה בהל' ע"ז שם והרי"פ פערלא בהגהות לתוס' הדר זקנים, דהא אמרינן להדיא בסוגיין דע"ז המוזכרת בתורה ליתא בה שום איסור להזכירה, והוא פלאי דנראה כמי שנעלמה מהם הלכה זו בסוגיין, ומה גם שהובאה בסוגיא אחת ובהמשך אחד אל הדין דמיני' נתקשו על הכתוב נאפ"ל דתלוי הדבר אי היתר דע"ז המוזכרת בתורה היינו הסיבה או הסימן לדבר, פירוש דאם הזכרתו בתורה היא גופא שהוציאנו מאיסורו, ורק לאחר מכן נעשה להיתר (וכ"מ בשאלות יתרו סוף שאלתא נב), ושפיר שייך להקשות על ההזכרה ע"י הקב"ה (שרק לאחר' נכתב

איתא בסנהדרין סג: דמן הכתוב "ושם אלקים אחרים לא תזכירו" ילפינן דאסור לאדם שיזכיר שם ע"ז, "שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עכו"ם פלונית". ולהלן בסוגיין איתא ד"כל עכו"ם המוזכרת בתורה מותר להזכיר שמה". וכבר הביאם הרמב"ם לדינים הללו בחיבורו הל' ע"ז פ"ה הי"א.

והנה, מצינו בפרשתנו שהזכירה תורה שם ע"ז ד"בעל פוער" (כה. ג. שם, ה), ומהזכרה זו גופא שבתורה יש ללמוד יסוד בגדר האיסור הנ"ל.

ובהקדים קושיית בעלי התוספות על הכתוב דפרשת בשלח "דבר אל בני ישראל גו' ויחנו גו' לפני בעל צפון", ד"האיך אמר לו שיחנו על הים לפני בעל צפון והא אמרינן אסור לאדם לומר לחבירו המתן לי בצד ע"ז פלונית", ובדעת זקנים